

Nuotinkirjoituksen merkitykset yhdenvertaisuuden näkökulmasta – kuvionuotit suomalaisessa musiikkikasvatusjärjestelmässä

Sanna Kivijärvi

Tässä välineellisessä tapaustutkimuksessa tarkastelen kuvionuotit-nuotinkirjoitusta ja sen käyttöön liittyviä vaikutuksia ja merkityksiä pedagogisesta ja koulutuspoliittisesta näkökulmasta. Kuvionuotit on Musiikkikeskus Resonaarin johtajan, musiikkiterapeutti Kaarlo Uusitalon 1990-luvulla kehittämä rekisteröity, väreihin ja muotoihin perustuva yksinkertaistettu nuotinkirjoitustapa, joka on mahdollistanut pääsyn tavoitteelliseen musiikkikasvatukseen useille oppilaille, joille musiikinopiskelu perinteisen nuotinkirjoituksen avulla on vaikeaa tai mahdotonta.¹ Ensisijaisesti tämä on tarkoittanut opiskelua helsinkiläisessä Resonaarin musiikkikoulussa, joka tarjoaa taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän mukaista musiikkikasvatusta (OPH 2017) yli 300 oppilaalle. Resonaarin lisäksi kuvionuotteja hyödynnetään esimerkiksi varhaisiän musiikkikasvatuksessa, peruskoulun musiikinopetuksessa ja musiikkiterapiassa sekä Suomessa että ulkomailla. Useita Resonaarissa kehitettyjä käytänteitä on tutkittu muun muassa osana ArtsEqual-hanketta (Kivijärvi ja Poutiainen painossa; Laes 2017), mutta kuvionuotteja koskeva aiempi tutkimus rajoittuu yhteen väitöskirjaan, joka on toteutettu pianonsoiton alkuopetuksen kontekstissa (Vikman 2001). Aiemman tutkimuksen perusteella voidaan olettaa, että pelkistettyjen tai muutoin uudenlaisten nuotinkirjoitusjärjestelmien kehittämisessä keskeinen motivoija on useissa tapauksissa sellaisten oppilaiden oppimisen mahdollistaminen, jotka eivät voi tai halua opiskella musiikkia länsimaista nuotinkirjoitusta käyttäen (ks. esim. Kuo ja Chuang 2013).

Tämä tutkimus on osa ArtsEqual-hankkeen *Basic Arts Education for All* -tutkimusryhmää, jonka tutkimus kohdistuu peruskoulun opetussuunnitelman ulkopuolella tapahtuvan taidekasvatuksen yhdenvertaisuuskysymyksiin. Tämän tutkimustehtävän mukaisesti tarkastelen nuotinkirjoitusta eriarvoisuutta tuottavana mekanismina, jolla on merkittävä rooli nykyisissä musiikkikasvatuksen institutionaalisissa käytänteissä. Kuvionuottien käyttöön liittyvien tapaustutkimusten kautta analysoin, millainen yhdenvertaisuutta edistävä vaikutus notatation liittyvien valta-asetelmien purkamisella voi olla suomalaisessa ja kansainvälisessä musiikkikasvatuksessa. Näkemykset nuotinkirjoituksen merkityksestä

¹ Ks. lisää <https://www.helsinkimissio.fi/resonaari/kuvionuotit>.

Kuva: Eeva Anundi.

liittyvät siihen miten tavoitteellinen musiikkikasvatus ymmärretään sekä valtakäsityksiin siitä, mitä muusikkous on ja mitä se ei ole. Tarkastelen näitä teemoja sekä empiirisen haastatteluaineiston että teoreettisen mallintamisen avulla yhdistäen musiikkikasvatuksen näkökulmia yhteiskuntatieteelliseen vammaistutkimukseen ja kulttuurintutkimukseen.

Tutkimukseni näkökulma painottuu musiikinopetuksen yhdenvertaisuuteen *kohtuullisen mukauttamisen* käsitteen kautta (Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014, 15§). Kohtuullinen mukautus musiikinopetuksessa viittaa siihen, mitä opetuksen elementtejä tulisi mukauttaa ja miten mukauttaminen on suhteessa opetuksen sisältöihin ja tavoitteisiin (Kivijärvi 2018; Konttinen 2017). Nuotinkirjoitusjärjestelmät ymmärretään pedagogisina välineinä, joita tulisi voida hyödyntää joustavasti ja monipuolisesti. Jos institutionaalisen musiikkikasvatuksen lähtökohtana on tasa-arvo ja musiikin oppimisen mahdollistaminen kaikille, opettajilla tulee olla laaja valikoima pedagogisia ratkaisuja käytössään, mukaan lukien niin sanotut vaihtoehtoiset nuotinkirjoitusjärjestelmät. Parhaimmillaan vaihtoehtoiset järjestelmät voivat muokata länsimaisen nuotinkirjoituksen *metodinomaista* käyttöä (Regelski 2002) ja mahdollistaa uusia tapoja oppijoiden yksilölliseen kohtaamiseen sekä opetuksen kohtuulliseen mukautukseen.

Pedagogisten merkitysten lisäksi tutkimuksessa tarkastellaan kuvionuottien järjestelmätason koulutuspoliittisia merkityksiä. Tutkimus keskittyy perinteisen metodikäsitteen kritiikkiin ja näkemykseen, jonka mukaan musiikkikasvatukselliset käytänteet eivät ole ainoastaan musiikillisen perinteen siirtäjiä vaan voivat toimia sosiaalisen järjestyksen muokkaajina ja yhdenvertaisuutta tuottavina ”metodeina” (Väkevä ja Westerlund 2007). Yhdenvertaisuuden näkökulmasta huomattavaa on, että kuvionuottien kehittäminen ja soveltaminen on edistänyt niin sanottujen erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden osallistumista

tavoitteelliseen musiikkikasvatustoimintaan, kuten taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän mukaiseen opetukseen. Lisäksi kuvionuottien käyttöönotto on vaikuttanut erityismusiikkikasvatuksen käsitteen ja käytännön vakiintumiseen lähentämällä musiikkikasvatuksen ja musiikkiterapian aloja Suomessa. Tutkimukseni alustavat tulokset osoittavat, että kuvionuotit ovat edistäneet keskustelua yhdenvertaisuudesta musiikkikasvatuksen alalla (Kivijärvi 2018). Kuvionuottien ja nuotinkirjoituksen kasvatukselliset merkitykset kytkeytyvät myös siihen, miten vammaisuus kohdataan ja koetaan musiikkikasvatuksessa ja miten koulutusjärjestelmät ja yhteiskunta rakentavat käsityksiä vammaisuudesta.

Lähteet

- Kivijärvi, Sanna ja Ari Poutiainen. (painossa). "Supplying social capital through music education: A study on interaction in special educational needs students' concerts". *Research Studies in Music Education*.
- Kivijärvi, Sanna. 2018. *How can pedagogical innovations drive educational equity and change? Examining equity and justice in Finnish music education: A policy window enacted through the case of "Figurenotes"*. Esitelmä. Justice through Education -konferenssi 22.–23.5.2018. Helsingin yliopisto.
- Konttinen, Juha-Pekka. 2017. "YK:n vammaisoppimus ja Suomi – kohtuulliset mukautukset vammaisten henkilöiden oikeuksien toteuttajana". Teoksessa *Sosiaaliset oikeudet – näkökulmia perustaan ja toteutumiseen*, toim. Eeva Nykänen, Laura Kalliomaa-Puha ja Yrjö Mattila, 203–38. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. E-kirja.
- Kuo, Yi-Ting ja Ming-Chuen Chuang. 2013. A proposal of a color music notation system on a single melody for music beginners. *International Journal of Music Education* 31 (4): 394–412.
- Laes, Tuulikki. 2017. *The (im)possibility of inclusion. Reimagining the potentials of democratic inclusion in and through activist music education*. Väitöskirja. Helsinki: Taideyliopiston Sibelius-Akatemia. *Studia Musica* 72.
- OPH/Opetushallitus. 2017. *Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet: yleinen ja laaja oppimäärä*. Helsinki: Opetushallitus. http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/opetussuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet/taiteen_perusopetus
- Regelski, Thomas Adam. 2002. "On 'Methodolatry' and music teaching as critical and reflective praxis". *Philosophy of Music Education Review* 10 (2): 102–124.
- Vikman, Kirsi. 2001. *Kuvionuottimenetelmän ulottuvuudet pianonsoiton alkuopetuksessa. Toimintatutkimus eri kohderyhmillä*. Väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Väkevä, Lauri ja Heidi Westerlund. 2007. "The 'method' of democracy in music education". *Action, Criticism, & Theory for Music Education* 6 (4): 96–108.
- Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141325>

KM Sanna Kivijärvi (sanna.kivijarvi@uniarts.fi) on lehtori ja tohtorikoulutettava Taideyliopiston Sibelius-Akatemiassa ja mukana ArtsEqualin Basic Arts Education for All -tutkimusryhmässä.